

Izvorni znanstveni članak

Primljeno u uredništvo: 1. ožujka 2011.
Prihvaćeno za tisak: 15. travnja 2011.

UDK: 323.283(581)
327(581:549.1)
355.356(1-622NATO:581)

Afganistan i Pakistan nakon Osame bin Ladena: između globalnog terorizma i plemenskog tradicionalizma

MLADEN NAKIĆ*

Sažetak

Čak i nakon smrti Osame bin Ladena problem stabilnosti Afganistana, ali i cijele regije, nije moguće sagledati samo s političkog i/ili vojno-sigurnosnog aspekta. Čini se ključnim imati u vidu i kulturološki segment i povijesno naslijeđe tamošnjih naroda. Problem međusobne granice izravno se veže za optužbe Afganistana na račun Pakistana, koji tolerira pobunjenike na svom teritoriju te ih ohrabruje u destabilizaciji Kabula. S druge strane vjeruje se da Islamabad ne želi stabilnu situaciju u Afganistanu jer bi se tada ponovno postavilo paštunsko pitanje te na njemu obnovilo afganistan-sko-indijsko savezništvo protiv Pakistana.

Ključne riječi: Afganistan, Pakistan, terorizam, kultura, povijesno naslijeđe.

Povijesni razvoj Afganistana i Pakistana te njihov uzajamni odnos, posebno nakon stjecanja neovisnosti, najvećim dijelom i danas predstavlja opterećujući aspekt odnosa u regiji.¹ Čini se nužnim načelno

* Dr. sc. Mladen Nakić, Centar za međunarodne studije, Zagreb

1

Svojevremeno je Afganistan bio jedina zemlja koja se suprotstavila primanju Pakistana u UN nakon stjecanja neovisnosti, držeći da referendum iz 1947. nije bio pravovaljan jer su ga Paštuni bojkotirali. Afganistan je polagao pravo na teritorij Paštuna na pakistanskoj strani Durandove linije dugačke 2,600 km, koja je ustanovljena 1893. između Afganistana i tadašnje Britanske Indije (sadašnji Pakistan, odnosno područja nemimih provincija North-West Frontier Provincea (NWFP) i područja Federally Administered Tribal Areas (FATA). Kabul i dalje ne priznaje Durandovu liniju kao međunarodnu granicu dviju država.

razlikovati izvorni pojam "talibana" od terorističke mreže Al-Qaida. Za razliku od Al-Qaide kao međunarodne terorističke mreže, većinu talibana ne možemo smatrati teroristima s obzirom na to da je njihovo djelovanje ograničeno na unutarnju borbu za političku moć u Afganistanu. Međutim kako je talibanski režim davao utočište Al-Qaidi i Osami bin Ladenu, nije se činila ozbiljnija razlika iz perspektive vojnog angažmana 2001. godine.

Ukupni angažman međunarodnih snaga na teritoriju Afganistana (i vojni i civilni) praktički se odvija unutar pokrajinskih rekonstrukcijskih timova (Provincial Reconstruction Teams, PRTs). Nužno je ukazati na nedostatak sinonimnog značenja pojma "sveobuhvatnosti" strategije. Posljedica je pomanjkanje, odnosno nepostojanje strateške, pa i operativne koordinacije. Složenost pitanja civilno-vojnih odnosa uvijek je bila vezana za njihovu stratešku kulturu u pristupu aktivnostima na terenu. Vojnici su skloniji brzim i trenutačnim rezultatima u visokorizičnim situacijama, dok civilne organizacije više vole stvari promatrati s dugoročnoga gledišta onoga što rade i u manje opasnim situacijama.

Poznata je činjenica kako je velika prednost terenskog rada prethodna stručna priprema te poznavanje situacije na terenu. Rješavanje problema stabilnosti u Afganistanu i Pakistanu, ali i u cijeloj regiji, trajat će godinama. Kako situacija u Iraku nije ni približno stabilizirana, a s Iranom se tek očekuje otvaranje konkretnijeg dijaloga na političkoj razini, američka strategija za Afganistan i Pakistan svakako je dobrodošla, ali traži njezinu pozorniju realizaciju na terenu. Prevladava mišljenje da se trenutačna glavna opasnost i prijetnja nalaze u Pakistanu, a ne u Afganistanu.

Naglašen plemenski tradicionalizam

Afganistanski ustroj zajednice temelji se na plemenskim skupinama obitelji koje funkcioniraju poput piramidalne hijerarhije. Odnosi unutar obitelji na horizontalnoj razini prožeti su bezuvjetnom odanošću koja se kreće i vertikalno do vrha piramide. Ta se odanost odnosi na politički i socijalni aspekt cijele plemenske zajednice. Stoga se čini nemogućim prisilno i brzo nametnuti zapadna shvaćanja državnosti i demokratsko poimanje jedne zajednice koja je u zapadnom svijetu nešto normalno. Plemenska hijerarhija Afganistana počiva na dvama temeljnim principima, koji su i osnove običajnog prava Paštuna – a to su ponos i gost-

oprimstvo. Ponos je istoznačan pojmu slobode i zato Afganistanci nikada neće prihvatiti vladavinu stranaca. To pokazuju iskustva Britanaca iz 19. stoljeća, kao i sovjetska iskustva u 20. stoljeću. S druge strane gostoprimstvo je pitanje časti i gost nikada neće biti iznevjeren ili odan dok je živ makar jedan član obitelji domaćina.

Paštuni su najveća afganistanska etnička i jezična skupina sunitskih muslimana koji žive od poljoprivrede, stočarstva i trgovine. S druge strane Paštuni čine i okosnicu talibana i Al-Qaide u Afganistanu i Pakistanu. Dobar dio paštunskog stanovništva prognan je iz Afganistana nakon sovjetske okupacije 1979., ali i tijekom građanskoga rata početkom 1990-ih godina. Sada uglavnom žive u zapadnom Pakistanu i Kašmiru.

Do 1996. talibani su se uspjeli nametnuti kao vladari većeg dijela Afganistana. Talibani su etnički Paštuni koji čine oko 48 posto afganistanske populacije (oko 32 milijuna), a uglavnom su nastanjeni u južnim dijelovima Afganistana.² Međutim sukob koji je započeo 2001. godine okupacijom Afganistana od strane Sjedinjenih Država i njezinih saveznika u želji da se porazi Al-Qaida te ostali islamski teroristi, neki shvaćaju i kao borbu dviju strategija i dvaju svjetonazora. Pritom su na terenu zatekli i duboko ukorijenjenu plemensku zajednicu koja se izravno sudarila s nositeljima strategije globalizma. Plemenski oblik društvene zajednice sa zatvorenim obiteljskim skupinama uz strogu hijerarhijsku piramidu svojstven je malim, kulturološki zatvorenim i na preživljavanju zasnovanim oblicima zajedničkog postojanja.

Ono osnovno što donosi globalizam određeni je vid prisile na zajednički život, odnosno uzajamnu ovisnost. Dakle upravo ono što plemena, pa tako ni talibani, ne žele i gdje se najviše osjećaju ugroženima. Talibani su glavni nositelji suprotstavljanja svim tim eventualnim evolucijskim promjenama u vlastitom sustavu vrijednosti. To se nametanje zapadnih vrijednosti u plemenskim zajednicama doživljava kao kulturološko nasilje. Antropolozi povezuju te plemenske porive za otporom s antiglobalizacijskim pokretima na Zapadu. Smatramo li mi svoje antiglobalizacijske prosvjednike fundamentalistima?

2

Od nastanka Afganistana 1747. svi su vladari bili Paštuni te prevladava mišljenje da će svi budući morati dobiti, odnosno imati njihovu potporu kao najveće etničke i jezične skupine.

Različito shvaćanje uloge talibana

Slika o afganistanskim talibanima uglavnom je crno-bijela. Neki ih smatraju demonima i silama zla, dok drugima predstavljaju vjerne sljedbenike istinskog islama na pragu 21. stoljeća.³ Povijest talibana u Afganistanu stara je koliko i sam islam u toj zemlji, odnosno od 635. godine, kada su vojnici islama okupirali Kabul. Svega nekoliko godina kasnije islam je postao vjerom većine Afganistanaca.

Stoljećima su talibani ostali privrženi svojim školama i traženju više istine i "čistoće vjere", a jedina stvar koja ih može više preokupirati jest poziv na "sveti rat" (džihad). To se i dogodilo tijekom ruske okupacije Afganistana (1979. – 1989.) te su se nakon odlaska ruskih postrojbi iz Afganistana vratili nazad u škole i džamije.

Početak ruske okupacije tisuće afganistanske djece i siročadi pobje-glo je i odraslo u Pakistanu, školujući se u tamošnjim vjerskim školama (madrase) pod patronatom Pakistana, Saudijske Arabije, ali i CIA-e. Dobar dio njih bio je pod utjecajem militantnog islama te je završio sudjelovanjem u još aktualnom sukobu oko muslimanskog Kašmira između Pakistana i Indije, ali i na nekim drugim bojišnicama.⁴

Odlazak ruskih vojnika iz Afganistana ostavio je iza sebe više od milijun i pol mrtvih i milijune prognanika pobjeglih u Iran i Pakistan, otvorivši prostor kaosu. U nastalom bezvlašću, plemenskim sukobima i volji "gospodara rata" u liku lokalnih zapovjednika mudžahedina, talibani su preuzeli vlast u svoje ruke bez ozbiljnije središnje uprave i milosti prema nedužnim, preplašenim, gladnim, siromašnim i nadasve nedužnim civilima.⁵ Jedino pravo bilo je šerijatsko pravo, a ustav je bio Kuran i njegovo ekstremno konzervativno tumačenje.

Dolazak talibana na vlast bilo je iznenađenje za svijet i, unatoč vjeronjaku kako je to djelo Sjedinjenih Država, tome nije bilo tako u prvobitnim namjerama. Američke tajne operacije u kontekstu Hladnoga

3

U perzijskom jeziku riječ "talib" znači "tražitelj", što je zajednički nazivnik za studente religije (*talib-e-ilm*) koji su, prihvaćajući islam (650. godine), uvijek nastojali tražiti više znanja o svojoj novoj religiji. Talibani (množina imenice *talib*) nakon deset godina školovanja i izučavanja islamske tradicije i prava mogu polagati ispit za *mule*, što je srednja razina obrazovanja. Nakon dodatne četiri godine mogu postati islamskim učiteljima.

4

Tisuće djece i mladih prognanika s traumama iz Afganistana bilo je odgajano za dvije stvari – kako mrziti i boriti se u duhu svetog rata (*džihada*).

5

Npr. grad Kandahar 1993. godine podijelila su četiri lokalna ratna zapovjednika i veterana *mudžahedina*, koji su naplaćivali poreze i ostale pristojbe od stanovništva. Jedan od njih bio je mula Muhamed Omar, poznatiji kao Mula Raketa (nema sumnje kako je učinkovito ispaljivao rakete).

rata išle su u pravcu rušenja komunističkog predsjednika Najibullaha kojeg je postavila i podržavala Moskva. Talibani su trebali biti samo sredstvo u njegovom krvavom rušenju, a nikako cilj. Američka vojna pomoć u naoružanju, opremi i obuci talibana išla je u tom smjeru. Stvari su se očito otele kontroli nakon masovnog odaziva studenata islama (dva milijuna) koji su bili osnova narodne revolucije, a talibani su vodili i usmjeravali taj pokret.

Obamina strategija "dvije zemlje - jedan izazov"

Obamina sveobuhvatna strategija za Afganistan i Pakistan kao glavni cilj navodi – razbiti, razoružati i poraziti Al-Qaidu u tim dvjema zemljama.⁶ Naglasak te strategije leži u regionalnom pristupu i isticanju važnosti situacije u Pakistanu, što bi mogao biti i najsloženiji dio strategije u fazi njezine realizacije.

Ključni iskorak predstavlja promatranje afganistanskog problema u širem regionalnom aspektu. Uključivanje važnih subjekata iz regije daje veću mogućnost dijeljenja odgovornosti. Tu se posebno misli na Iran, Indiju, Rusiju, Kinu (neke od glavnih trgovinskih partnera Pakistana) te širi euroazijski prostor. Što se tiče samog Pakistana, dobro je što je predsjednik Asif Ali Zardari priznao kako je vlada podcijenila prijetnje talibana u Pakistanu. Očito se rat protiv ekstremista mora dobiti u Pakistanu. Širenje utjecaja talibana na pakistanske gradove na granici s Afganistanom traje već nekoliko godina. Njihova vladavina i uvođenje šerijatskog prava u pakistanske gradove poput Peshawara i administrativno središte Swat (Sjeverozapadna pogranična pokrajina, North-West Frontier Province) najozbiljnije upozorava na to kako i koliko Pakistan kontrolira situaciju u zemlji.⁷ Legaliziranje šerijatskog zakona uz jači gospodarski razvoj i jačanje zaposlenosti, kako neki predlažu, ne bi moglo spriječiti nastavak širenja talibana i daljnju destabilizaciju regije. Vjerojatnije bi to značilo vjetar u leđa talibanima s obiju strana afganistansko-pakistanske granice.

Nažalost neučinkovita središnja vlast u Islamabadu nema kontrolu nad ključnim prostorom s kojeg talibani djeluju prema Afganistanu.

6

<http://www.whitehouse.gov/blog/09/03/27/A-New-Strategy-for-Afghanistan-and-Pakistan/>

7

Naoružane skupine talibana zapalile su 165 škola za djevojčice, 80 trgovina s videoopremom, 22 brijane, a nepridržavanje šerijata kažnjava se javnim pogubljenima.

Neučinkovita vojska i obavještajne službe nisu dostatno organizirane, a niti motivirane za ozbiljnije protuterorističke akcije na prometnim pravcima snabdijevanja pobunjenika.

Početak rata (2001./2002.) bilo je manje od 20.000 koalicijskih vojnika u Afganistanu. Do kraja 2009. ta je brojka narasla na 100.000. Povlačenjem dijela snaga iz Iraka omogućeno je slanje dodatnih 4.000 vojnika sa zadaćom treninga i obuke Afganistanske vojske (ANA) i policije (ANP). Trening i obuka afganistanskih sigurnosnih snaga ključni su, ali se radi o taktičkoj razini – na koji način te dodatne snage iskoristiti. Težište vođenja operacija trebalo bi biti na jugu i istoku Afganistana, gdje se vode glavne borbe koje se odnose na 10 posto teritorija svih provincija.

Alternativna strategija upućuje na nužnost jačanja sigurnosne zone oko većih gradova uključujući i Kabul. Istina jest da u pojedinim krajevima nema sukoba i opasnosti, ali to nije rezultat funkcioniranja afganistanske središnje vlade, već činjenica da kontrolu ondje imaju talibani. To ukazuje i na nužnost jačeg osiguravanja ruralnog stanovništva, gdje pobunjenici traže oslonac u logističkoj potpori.

Ključni element šire Obamine strategije vezan je za osposobljavanje Afganistanaca za razvijanje vlastitih sigurnosnih kapaciteta. Plan izgradnje afganistanske vojske od 134.000 vojnika i 82.000 policajaca do 2011. godine traži dodatne napore Sjedinjenih Država, ali i ostalih članica Saveza. Do ljeta 2008. EUPOL je u Afganistanu osigurao samo oko 200 trenera za domaće policijske snage, a očekivalo se njih 2.300. S obzirom na afganistanski proračun od 2,3 milijarde dolara, teško je očekivati realizaciju planirane izgradnje sigurnosnih snaga do predviđenoga roka.

Izgradnja civilnog društva, odnosno diplomatska strategija, sljedeći je ključni segment i vjerojatno najsloženiji uz postojeći sigurnosni. "Izvoz" ili nametanje demokracije pokazalo se manje prikladnim rješenjem u odnosu na inicijative koje idu u pravcu izgradnje povjerenja. Međutim izgradnja osnove za razvoj afganistanskog životnog ustroja iz plemenske zajednice u modernije oblike društva traži sveobuhvatan pristup. To podrazumijeva pomoć stručnjaka za različita područja – od poljoprivredne kulture i obrazovanja do odvjetnika itd. Angažman civilnog sektora (od diplomata, humanitarnih djelatnika do pojedinih stručnjaka) ima posebnu težinu i vrijednost iz perspektive običnoga

čovjeka. Odobreni iznos od milijarde i pol dolara od strane američkoga Kongresa godišnje pomoći za izgradnju infrastrukture (škole, ceste, bolnice) i gospodarstva u Afganistanu naglašava nužnost civilnog dijela cjelokupne misije.

Rješavanje afganistanskog problema većim angažmanom u Pakistanu neminovno postavlja pitanje reorganizacije tamošnjih obavještajnih organizacija. To je prvenstveno pitanje za pakistansku vladu, ali i za vanjske aktere. Dosad je uglavnom bilo tako da su Sjedinjene Države, ali i ostali, više pozornosti posvećivali suradnji s obavještajnom zajednicom i sigurnosnim službama, a manje sa samom vladom i civilnim društvom. Poželjno bi bilo preispitati na koji način učinkovito prekinuti nabavne rute kojima se opskrbljuju pobunjenici. S druge strane roba i logistika u Afganistan dolaze cestom (preko Pakistana) ili zračnim koridorom.⁸

Nakon uskraćivanja korištenja zračne luke Karshi-Khanabad na jugu Uzbekistana (2005.) i kirgistske zračne luke Manas (2009.) preporučljivo je otvaranje novih pravaca snabdijevanja, a koji bi išli preko Kine i Rusije (što je trenutačno manje izgledno zbog odnosa NATO-a i Rusije), ali i Irana. Pomoć međunarodne zajednice Afganistanu od 2001. iznosi oko 13 milijardi dolara. Donacijama nevladinog sektora prikupljeno je čak 90 posto te pomoći. Mogući osnovni problem u pristupu afganistanskom pitanju jest priroda civilno-vojnog odnosa i njihove koordinacije. Civili i vojnici očito nemaju isti pogled na situaciju na terenu. Vojna mapa označava jug i istok kao kritične zone nužnog borbenog djelovanja, dok civilna mapa prikazuje šire područje, imajući u vidu i političke te socijalne pokazatelje. Vojna pozornost na borbenim djelovanjima ima prevagu nad onim civilnim aspektom koji, kako na sjeveru, tako i na zapadu, unatoč nepostojanju borbenih aktivnosti, talibani maksimalno koriste za politički pritisak i prisutnost u smislu širenja svog utjecaja. Upravo bi zato nova strategija mogla krenuti više u pravcu političkog razmišljanja isključivo na račun vojne logike. Strategija talibana u svojoj je jednostavnosti zapravo vrlo inteligentna.

8
Opskrba vojnika NATO-a u Afganistanu u 70 posto slučajeva prolazi kroz nesigurna područja Sjeverozapadne pogranične pokrajine.

Na prostoru gdje imaju kontrolu i utjecaj talibani žele održati mir i sigurnost, istodobno izgrađujući paralelni sustav vlasti koji je nerijetko mnogo učinkovitiji od korumpiranosti središnje vlasti. Time se može dobiti privid sigurnosti, ali najčešće samo zato što su ondje talibani na vlasti, a ne zato što središnja vlast u Kabulu funkcionira.

Iranska uloga u regiji

Nameće se potreba jačanja političkih inicijativa koje bi uključile i konkretniji angažman Irana. Predsjednik Karzai u dobrim je odnosima s iranskim vodstvom unatoč činjenici što pripada većinskim sunitima, dok u Iranu prevladava 90-postotni šijitski islam uz svega 10 posto sunita. Iran je očito mudro shvatio kako je za mir i stabilnost u regiji bolje imati dobre odnose s većinskim sunitima u Afganistanu nego pokušavati nametati manjinske iranocentrične šijite.

Više od milijun i pol afganistanskih prognanika nalazi se u Iranu (2001. godine bilo ih je oko 3 milijuna) te nemaju interesa na bilo koji način podržavati nastavak nestabilnosti u Afganistanu. Jedna od stvari oko kojih se Iran slaže s SAD-om jest prestanak proizvodnje narkotika u Afganistanu, odnosno osiguranje primjerene stručne pomoći afganistanskim seljacima u uzgajanju drugih poljoprivrednih kultura.⁹

Unatoč 30-godišnjim negativnim iskustvima iz bilateralnih američko-iranskih odnosa, politički pragmatizam poziva na uzajamnu suradnju Washingtona i Teherana. Čak naprotiv, Iran bi mogao biti ključnim subjektom u stabilizaciji Afganistana, ali i regije. Iako i sada postoje otvorena pitanja oko uloge Hezbolaha i Hamasa te iranskog nuklearnog programa, afganistanski slučaj odlična je prilika za testiranje suradnje na pitanjima od zajedničkog interesa, kao što je to bio slučaj u Iraku i Libanonu. Međutim iz iranskog je kuta jedna od osnovnih pretpostavki za otvaranje diplomatskog prostora i dijalog s Iranom odustajanje američkoga Kongresa od namjere da Islamsku revolucionarnu gardu tretira kao terorističku organizaciju. Iran u afganistanskim previranjima ima daleko konstruktivniju ulogu od nekih američkih saveznika u regiji, poput Pakistana i Saudijske Arabije.¹⁰

9

Sjedinjene Države nastojale su još 2004. zabraniti proizvodnju maka, ali predsjednik Karzai to je odbio uz opravdanje da bi kemijsko tretiranje ogromnih površina kontaminiralo zemljište. Pričalo se kako je glavni razlog bilo to što je mladi Karzajev brat, Ahmed Wali Karzai, bio uključen u trgovinu drogom i financirao njegovu predsjedničku kampanju.

10

Iran je protušijitske talibane nazvao "narkoteroristima".

Jesu li pregovori s talibanima neophodni?

Vjerojatno se radi o retoričkom pitanju. Punih deset godina traju borbe u dijelovima Afganistana i trenutačno se ne vidi početak ozbiljnijeg slabljenja talibana i Al-Qaide na terenu. Međutim realno je postaviti i ovo pitanje - što bi bio cilj tih pregovora?

Od sveobuhvatne strategije očekuje se popunjavanje praznine između teorije i stvarnosti na terenu. To se primarno odnosi na glavno pitanje svih strategija – jesu li raspoloživi resursi dostatni za postizanje postavljenih ciljeva? Afganizacija zapravo ne bi trebala biti odgovor na talibanizaciju zemlje, već protuteža alkaidizaciji. Prvo se mora jasno odvojiti pitanje razlikovanja talibana i njihove pozicije od stvarnoga neprijatelja, a to je teroristička mreža Al-Qaida. Što se tiče talibana, pitanje je kako pronaći prave sugovornike među različitim talibanskim skupinama i pobunjenicima. Pretpostavka za perspektivnost i napredak u razgovorima ovisi o ključnim talibanskim predstavnicima koji imaju autoritet i koji mogu kontrolirati većinu talibanskih plemenskih vođa i lokalnih zapovjednika. Problem predstavlja velika različitost i neovisnost pojedinaca i organizacija među njima samima – od onih umjerenih s prihvatljivim zahtjevima (uglavnom ekonomskim) do radikalnijih talibana poput Haqqanija, Mule Omara, Gulbuddina Hekmatyara i pripadnika Hezb-i-Islamija, koji traže bezuvjetno povlačenje stranaca iz zemlje i nisu otvoreni ni za kakve pregovore. Nadalje, ako je riječ o umjerenim talibanima, nitko se ne želi javno odrediti kao takav, a još manje biti spreman za razgovor.¹¹

Dodatna otežavajuća okolnost leži u činjenici što talibani u Afganistanu i oni u Pakistanu imaju različite ciljeve. Afganistanski talibani bore se za oslobođenje zemlje od stranaca, dok pakistanski u cilju imaju svrgavanje vlade u Islamabadu. Zagovornici jačeg vojnog angažmana i bržeg završetka vojne opcije (za 2 do 3 godine) ne uzimaju ozbiljno činjenicu kako su pobunjenici dobro organizirani, s jakom logistikom i mogućnosti pregrupiranja u Pakistanu. S druge strane trenutačna situacija ne ide u korist zagovornicima pregovaranja jer se talibani osjećaju sve snažnijima na terenu (aktivni su na 50 posto teritorija Afganistana)

11

Jalaluddin Haqqani osamdesetih je godina bio učenik i proizvod CIA-e te istaknuti vojni vođa u borbi protiv Sovjeta, a kasnije je kao mudžahedin davao utočište i Osami bin Ladenu te je sa sinom još aktivan i u Pakistanu. Hezb-i-Islami islamska je organizacija osnovana u Pakistanu 1975. za borbu protiv Sovjeta.

te prevladava uvjerenje kako bi u pregovorima s okupatorom samo izgubili i vrijeme i trenutnačni pobjednički zanos.

Trenutačno nema pretpostavki za pokretanje ozbiljnijih pregovora s talibanima i zbog činjenice što su SAD i saveznici usmjereni na Pakistan, u želji da vojno porazi islamske ekstremiste na vlastitom teritoriju. Otvarajući široku liniju bojišnice s obiju strana granice, cilj je zaustaviti širenje političkog i vjerskog utjecaja talibana na stanovništvo. Vojna operacija pakistanskih snaga protiv talibana ima svoja ograničenja. Prevelik angažman mogao bi pokrenuti neželjene reakcije, kao i početak građanskog rata. Za zemlju s nuklearnim oružjem, islamskim fundamentalistima na 70 kilometara od Islamabada i eventualnim preuzimanjem vlasti od strane talibana, Pakistan bi postao realizacijom najcrnjeg scenarija za regiju, ali i šire. S druge pak strane pakistanske snage nisu previše motivirane za borbu protiv talibana jer ih ne smatraju neprijateljima, kao što bi mogli smatrati Al-Qaidu.

Interes EU-a i jačanje uloge u regiji

Obamina "regionalna" strategija za Afganistan i Pakistan podrazumijeva uključenost više regionalnih subjekata (Iran, Indija, zemlje srednje Azije, zemlje Perzijskog zaljeva), ali i strateških suparnika, partnera i saveznika (EU, Kina, Rusija).

Europski saveznici zauzimaju posebno mjesto u analizama vanjskopolitičkog djelovanja prema Afganistanu. Osnovna teza koja se provlači u ukupnoj ocjeni transatlantskog savezništva svodi se na sljedeći zaključak – Sjedinjene Države vrše pritisak na Europljane da čine više u vojnom smislu, dok sami Europljani pod pritiskom vlastitog javnog mnijenja čine sve kako bi davali manje. Donedavno je afganistanski rat za EU bio "zaboravljeni rat". Međutim Europska Unija načelno je shvatila suštinu – ako želi utjecati na američku vanjsku politiku, mora nastojati biti dijelom te politike, ali već u fazi njezinog nastajanja, odnosno planiranja. Utjecaj Europljana na kreiranje strategije za Afganistan i Pakistan nema samo opravdanje, već i nužnost.¹²

12

Od ožujka 2009. ISAF broji 61.960 vojnika, za razliku od 2006., kada ih je bilo 32.800. Većina novih vojnika došla je iz europskih zemalja, što znači da SAD pokrivaju 47 posto angažiranih postrojbi, EU 43 posto, Kanada 5 posto i ostali također 5 posto.

Paradoksalnost europskog pristupa problemu u Afganistanu ogleda se u činjenici što Europljani s pravom inzistiraju na prakticiranju neovjnih sredstava djelovanja, dok s druge strane najčešće imaju tehnokratski pristup rješenjima. Posljedica toga jest pomanjkanje konkretnog angažmana u političkim inicijativama, pa tako mnoge europske vlade nisu osigurale svoje predstavnike i osoblje u tijelima EUPOL-a, ureda specijalnog predstavnika EU-a za Afganistan, ili u NATO-ovom uredu civilnih predstavnika.

Dojam je kako bi sve aktivnosti i inicijative EU-a, a posebno konkretna pomoć Afganistanu, bilo poželjno definirati u jednoj sveobuhvatnoj dugoročnoj strategiji.¹³ Temelj bi mogla biti politička deklaracija EU-a iz 2005. godine i prioriteta područja djelovanja koja su tada naglašena (jačanje institucija civilne vlasti, reforme pravosudnog sektora, borba protiv proizvodnje i trgovine drogama, izgradnja civilnog društva). To je dodatno potvrđeno i na Konferenciji u Londonu 2006., kao i u smjernicama Europske komisije za razdoblje od 2007. do 2013.

Iz nastupa pojedinih europskih državnika može se shvatiti kako se oni zalažu za otvaranje dijaloga s talibanima te za uključivanje zemalja iz regije u traženju izlaska iz krize. To je posljedica uvjerenja koje prevladava među Europljanima, uvjerenja kako se talibani ne mogu vojno poraziti. Paddy Ashdown zaključuje da "napredak treba vrednovati na način da se situacija na terenu učini boljom". To ne podrazumijeva isključivi poraz džihadista, već njihovo zaustavljanje u širenju utjecaja diljem Afganistana. Bilo bi poželjno da EU dodatno pojača svoj policijski angažman, kao i civilni aspekt, u vidu raznog profila stručnjaka koji mogu doći i iz zemalja Trećega svijeta (Turska, Moldavija, Ukrajina, Hrvatska itd.). Jačanju političkih inicijativa sklonija je i europska javnost, ali su pojedini talibani izrazili zanimanje za većim i snažnijim europskim političkim angažmanom. To se može vrlo povoljno i korisno očitovati na području borbe protiv proizvodnje i trgovine narkoticima, na području obrazovanja, zdravstvene skrbi i sl.¹⁴

Korisno je podsjetiti da je EU najveći pakistanski trgovinski partner, s 20 posto ukupne pakistanske trgovine 2007. godine, dok je plan bio učetverostručiti iznos do 2010.¹⁵

13 EU je pomogla Afganistanu u vrijednosti od 8 milijardi eura u razdoblju od 2002. do 2010. Velika Britanija ključni je partner u borbi protiv droga, Italija je zadužena za reforme pravosuđa, Njemačka koordinira obuku policijskih snaga.

14 Oko 98 posto ukupne proizvodnje narkotika u Afganistanu odvija se u 7 provincija i to u onima gdje su pobunjenici najaktivniji. Procjena je da se tako pobunjenici samofinanciraju s oko 200 milijuna dolara godišnje.

15 Europska je komisija u razdoblju od 2002. do 2007. uz pomoć OESD-a dala pomoć Afganistanu u vrijednosti od 1,2 milijarde eura te oko 1 milijarde eura financijske pomoći (2002. – 2008.), <http://webnet.oecd.org/wbos/Index.aspx>

S druge strane bivši Obamin posebni izaslanik za Afganistan i Pakistan, Richrad Holbrooke, tražio je od Kongresa milijarde dolara za vojne i nevojne programe i investicije uključujući i stvaranje protupobunjeničkog fonda za Pakistan od 400 milijuna dolara.

U nedostatku vlastite strategije prema regiji, EU će najvjerojatnije nastaviti slijediti Obaminu strategiju za Afganistan i Pakistan kao transatlantsku strategiju koju će nastojati artikulirati vlastitim inicijativama i sukladno svojim interesima, ali i mogućnostima.

Hrvatski angažman

Hrvatska je angažirana u Afganistanu od 2003. i to u nekoliko segmenata. Najvećim dijelom to se odnosi na naš vojni doprinos na terenu, kao i civilne aktivnosti u sklopu provincijskih rekonstrukcijskih timova (Provincial Reconstruction Teams, PRTs). Hrvatska iskustva posebno su važna na području obuke i treninga afganistanske vojske i policije u sklopu Operativno-mentorskih timova (Operational Mentoring Liaison Team, OMLT), što se dodatno cijeni na terenu. Uz konkretnu logističku pomoć, poput 1000 pušaka i 300.000 komada streljiva poslanih 2007. za potrebe Afganistanske vojske (ANA), šire područje budućeg djelovanja postoji u civilnom sektoru. Uvijek su dobrodošli realizirani humanitarni projekti poput slanja tone školskog materijala za Aziz Afghan Girl's School u Kabulu (2006.), dostave medicinskog materijala za transplantaciju bubrega (2007.) ili slanja školskog materijala i zimske odjeće u Feyzabad (2007.).¹⁶ Vojnici i policajci posebno su na cijeni i treba očekivati daljnje intenziviranje pritisaka na Hrvatsku za jačanjem vojno-sigurnosnog angažmana u Afganistanu. S druge strane Hrvatska ima mogućnosti animirati vlastiti civilni sektor u osiguranju stručnjaka raznih specijalnosti, neophodnih siromašnom afganistanskom društvu. Jačanje prisutnosti građevinskih kapaciteta u izgradnji Afganistana imalo bi višestruke koristi. Jačanje diplomatskog angažmana bilo bi također korisno razmotriti. Poznata je činjenica da su dva hrvatska diplomata bila ujedno i jedini strani promatrači na parlamentarnim izborima u pokrajini Badakhstan 2005. godine. Diplomatski angažman na različitim razinama i tijelima UN-a, ISAF-a, a moguće i EU-a u Afganistanu predstavljalo bi važno iskustvo.

¹⁶

Prema dostupnim pokazateljima, dosadašnji troškovi RH u Afganistanu kreću se do približno 153 milijuna kuna (oko 21 milijun eura).

Bilo bi korisno razmotriti i ideju o specijalističkoj izobrazbi određenog broja diplomata koji bi se ubuduće bavili pitanjima Afganistana, Pakistana ili Indije, odnosno konkretne regije. Pitanje specijalističkog usmjeravanja kadrova nije poželjno promatrati u vidu činjenice postojanja ograničenih ljudskih resursa. Unatoč ograničenjima, ljudski potencijal postoji i poželjno ga je usmjeravati na područja od posebnog hrvatskog interesa u međunarodnim odnosima. Kao članica Saveza, Hrvatska ima potrebu za vlastitim stručnjacima u raznim regionalnim pitanjima. Diplomati-specijalisti za određena tematska pitanja i regije bili bi izuzetno važni u procesima procjenjivanja i predlaganja pojedinih segmenata regionalnih konceptualnih politika donositeljima vanjskopolitičkih odluka.

Zaključak

Bez obzira na to koliko stranih postrojbi bilo angažirano u Afganistanu, vojno poraziti talibane čini se nemogućom misijom i u tom se kontekstu može povući paralela s Vijetnamskim ratom. Talibani su svjesni činjenice da je vrijeme na njihovoj strani te toga kako će se najvjerojatnije ponoviti iskustva Britanaca i Sovjeta. Optimizam Obamine strategije leži u činjenici da treba stvarati pretpostavke za konstruktivne pregovore na multilateralnoj i regionalnoj osnovi.

Što se tiče Pakistana, situacija zahtijeva drugačiji pristup. Teško je očekivati pristanak vlasti u Islamabadu, ali i pristanak Zapada (prvenstveno SAD-a) na bilo kakvo popuštanje Al-Qaidi, radikalnim talibanima i ostalim islamskim fundamentalistima kada je riječ o preuzimanju vlasti, pa time i nadzoru nad nuklearnim potencijalima. Od ključne je važnosti i demokratizacija Pakistana kao strateški interes Zapada. Dominacija vojske i sigurnosnih službi na pakistansko društvo ogromna je i velikim dijelom diktira njegovu vanjsku politiku u susjedstvu i regiji. Pitanje granica između dviju zemalja nije najvažnije, iako područje Sjeverozapadne pogranične provincije, koju Afganistan smatra svojim dijelom, pokriva 20 posto pakistanskog teritorija. Iz perspektive pašunskog stanovništva, ta granica uopće nije bitna jer se oni kreću iz jedne zemlje u drugu, vođeni svojim potrebama i željama bez obzira na to o kojoj se zemlji radi. Dio problema u Afganistanu odnosi se i na nužnost postizanja dogovora s Pakistanom o raznim bilateralnim pitanjima koja povijesno opterećuju dvije zemlje.

Summary

Afghanistan and Pakistan: Between Global Terrorism and Tribal Traditionalism

Even after the death of Osama bin Laden, the problem of stability of Afghanistan and the region cannot be seen only from a political and/or military-security aspect. It is of key importance to have in mind the cultural and historical heritage of the local people. The problem of their boundaries is directly linked to allegations of Afghanistan at the expense of Pakistan to tolerate rebels on its soil and encouraging them to destabilize Kabul. On the other hand, it is believed that Islamabad does not want a stable situation in Afghanistan, because it would then reset the Pashtun question and renew the Afghan-Indian alliance against Pakistan.

Key words: Afghanistan, Pakistan, culture
history, heritage

Literatura:

Edgy neighbours; Relations between Afghanistan and Iran are not what they may seem, 27. siječnja 2011., "The Economist"

Jones, Seth G.; Muñoz, Arturo, Afghanistan's Local War, Building Local Defense Forces, RAND, 2010.

Shaun, Gregory, The Pakistan army and the Afghanistan war, Open democracy, 2008.

Tremblay, Rodrigue, The Afghanistan-Pakistan War: Obama's Vietnam?, Global Research, 2009.

<http://www.whitehouse.gov/blog/09/03/27/A-New-Strategy-for-Afghanistan-and-Pakistan/>

<http://webnet.oecd.org/wbos/Index.aspx>